

«Берагіня сэрца, душы, успамінаў»

Вобраз маці заўсёды прыцягваў да сябе пільную ўвагу пісьменнікаў. Колькі кранальных радкоў прысвяцілі Маці паэты Гётэ і Верлен, Шаўчэнка і Ясенін, а таксама Колас, Танк, Панчанка, Барадулін і многія іншыя.

Алесь Жыгуноў — адзін з паэтаў, што працуюць у традыцыйным кірунку. Яго творчасць нельга назваць «масавай», яна разлічана на чытача разважлівага, назіральнага і ўдмлівага. Цэнтральным пунктам яго паэзіі з’яўляецца Маці: яе роля ў жыцці паэта, сувязь з ёю як сувязь з радзімай.

Маці Алесь Жыгуноў прысвяціў багатую нізку вершаў — больш як трыццаць — і дзве паэмы: «Тройца» і «Спатканне з Тройцай».

Калі чытаеш раннія творы паэта («Дрэвы», «Сямёнаўна», «Вышыванкі»), змешчаныя ў першым зборніку «Матчына вышыванка» (1984), нязмушана ўяўляеш вобраз Марыі Сямёнаўны: «найабрэйшай» вясковай жанчыны, «любай» і «клапатлівай». Яе вобраз непадзельны з вобразам роднай хаты, што на Шклоўшчыне, у вёсцы Тройца:

*Ветразем белым
Матчына хата
Па лістападаўскім
Плесе плыве...*

(«Нашчодрыла лета...»)

У другім зборніку («Мая Тройца», 1993) акрамя вершаў, у якіх аўтар бачыцца рамантычна-акрыленым, ёсць і іншыя, поўныя хвалявання. Нярэдка паэт думае вярнуцца на радзіму. Раскрываючыся перад чытачом, Алесь Жыгуноў вініцца, што многае ён недадаў маці пры жыцці, не паспеў, не распыўся.

У зборніку «Мая Тройца», як і ў «Маёй вышыванцы», Алесь Жыгуноў звяртаецца да вясковай жанчыны-маці, перад якімі, як і

перад Марыяй Сямёнаўнай, ён таксама адчувае віну:

*Калі матуль старэнькіх забываюць,
Матулі нечакана паміраюць.
Ды дзякуй богу, ёсць яшчэ сыны
Чужыя, быццам родныя яны.*

(«Бабулі песні ладзяць у застолі...»)

Непрытоена, нават з пэўнай доляй грамадзянскага пафасу паэт асуджае «бяспамятных» сыноў і дачок, якія «дому зракліся і любай матулі».

Вершы, змешчаныя ў зборніку паэзіі «Пагавары са мной пра восень» (2004), шчырыя, «сіратлівыя». Напісаны пасля смерці маці, яны пранізаны «вятрамі» і ўспамінамі. У паэзіі гэтага перыяду Алесь Жыгуноў часта выкарыстоўвае зварот, што дазваляе яму ўяўна «пагаварыць» з маці, «выплакаць» сваё гора на паперы:

*Прысніся, мама, бо хачу
Пагаварыць з табою шчыра,
Бо не жыю я, а лячу
Усё жыццё сваё — у вырай...*

(«Прысніся, мама, бо хачу...»)

Паказальны ў гэтым плане маналог лірычнага героя ў вершы «Пакаянне», праз які ён просіць прабацьчанню ў маці і родных:

*А знаеш, мама, сын твой пасівеў,
Святлом абліўся
бледнатварай поўні...
Даруйце, мае родныя, віны
Хапае, я магу ў ёй захліпнуцца.
...Дамоў вярнуўся,
быццам бы з вайны,*

А мог я, мама, проста не вярнуцца.

Ад матулі, як лічыць Алесь Жыгуноў, ён пераняў лепшае:

чалавекалюбства, шчырасць, дабрыню, чуласць, праўдзівасць, любоў да беларускага слова — той моцны душэўны стрыжань, які дапамог яму не зняверыцца, не зламацца. Адчувальна, што паэт дасюль моцна знітаваны з маці:

*І прыйдзе ў ранішнія сны
Мая натомленая мама.*

*І скажа ветла і працула:
— А я і там табой жыву.*

А я і там цябе пачула.

Табе нярадасна, сыноч?

*А мне нярадасна, мне горка,
Хоць на мяне глядзіць здалёк
Мая даверлівая зорка.*

(«Прысняцца летнія дажджы...»)

Натуральна, у біяграфічных паэмах «Хата» (2001) і «Спатканне з Тройцай» (2008) Алесь Жыгуноў зноў вымалёўвае дарагі вобраз. Нягледзячы на тое, што напісаны творы ў розны час, іх аб’ядноўвае адзінства тэматыкі — «малая» радзіма паэта і элегічная настраёнасць. Але нямала ў паэмах і адрозненняў.

Так, «Хата» мае грамадзянскае гучанне. Кампазіцыйнай (і ідэйнай) асаблівасцю паэмы з’яўляецца прыём «кола» — твор пачынаецца і заканчваецца ўспамінамі аўтара пра маці. Распачна гучыць маналог паэта, калі ён гаворыць пра страту дарагога чалавека. Адчуванне незваротна страчанага шчасця, раптоўнай сіратлівасці доўга не пакідае яго душу:

*Я трымаўся збоку ад народа
І глядзеў на маці, як чужы.
Цалаваў у лоб яе астылы,
А ў душы грывеў гаротны гром,
Калі вобраз ласкавы і мілы
Засыталі жоўцеўнікім пяском...*

Гайрвіл Ваічанка «Маці».

Падобныя матывы роздуму, жалю, шкадавання перададзены і ў паэме «Спатканне з Тройцай», але ў адрозненне ад «Хаты» вобраз маці не выступае асобна, а ўплятаецца ў кантэкст, у прыватнасці, выяўляецца праз дзіцячыя успаміны.

Што адметна, Алесь Жыгуноў заўсёды піша пра сваю страту і любоў сцішана, без асаблівага драматызму. Выказаўшыся проста, ён толькі падкрэсліў шчырасць «споведзі» і засведчыў, што для яго галоўнае ў жыцці.

Людміла ГУЙДА

Плач на ўзбярэжжы возера

Калі б Анегін не застрэліў Ленскага, той з’ехаў бы жыць на вёску, да ціхага, нікому не вядомага возера, і там, седзячы ў чаратах, ці ходзячы па гразкай дарозе, ці блукаючы па лесе, складаў бы самотныя вершы пра адзіноту і вераломную Вольгу. Таксама Ленскі мог бы жыць у Пецярбургу і блукаць ужо не сярод маўклівых дрэў, але сярод маўклівых мураў, і тады ён праклінаў бы абьякавы, жорсткі горад і... І, зноў жа, вераломную Вольгу.

Вынікам пакут Ленскага мог бы стаць зборнік вершаў, падобны да кнігі выбранага «Жыві!» Рагнеда Малахоўскага, якая пачыла свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці». Вялікім пралікам было змяшчаць на першай жа старонцы фота паэта і яго біяграфію. Не таму, што гэта быццам бы не прынята. Але таму, што загадзя, яшчэ да таго, як у чытача ўзнік пэўны вобраз аўтара, ён ужо разбураны. Калі б не такая «падказка» на першай старонцы, чытач намаляваў бы для сябе ўласнага Паэта. І хутчэй за ўсё, ён быў бы ўзнёслы, вытанчаны, бледнатвары і чарнавокі, адным словам, пакутнік — вобраз надзвычай прывабны, асабліва для дзяўчат сямнаццаці гадоў.

У такім святле назва зборніка — «Жыві!» — гучыць як заклік. Маўляў, хоць усё навокал блага, трэба і жыць, і пісаць. Ужо ў назвах вершаў — «Цемне затуманенага саду», «Распятае каханне», «Песімістыка», «Мой чорны парасон», «Шчасце

паасобку», «Калі хмурнее волкі надвечорак», «Знясілены дождж», «Расчараванне», «Зіма ў дэпрэсіі» і інш. — няцяжка ўчуць мінорную ноту, а побач з «Паланэзам вяртаня» відавочна не хапае «Рэквіема».

У астатнім афармленне кнігі атрымалася ўдалым. Па-першае, птушкі на чорных галінах выглядаюць прыгожа самі па сабе, па-другое, яны цудоўна ілюструюць паэтычны настрой героя — як і стылая вада на вокладцы. Вада — галоўная стыхія Рагнеда. Не ведаючы біяграфіі, няцяжка здагадацца, што рос ён, гледзячы на хвалі. Некалькі разоў ён узгадвае Нарач, у палове вершаў — хвалі, возера, рэкі і ці не ўва ўсіх творах хоць неяк спасылаецца на родную стыхію: дождж, кроплі, парасон, чоўны і чараты... Нават кроў у яго паўстае не як знак пакуты, а як сувязь з прыродай (у адным з вершаў ён так і піша, што ператвараецца «блакітнае неба — у рэкі блакітнай крыві»), ды і каханне ён п’е, прытым — «з зорнага

каўша». У крайнім выпадку, калі выхаду да прыроды няма і навокал гарадскія муры, у вершах з’яўляюцца слёзы.

На другім месцы па значнасці і нададзенай увазе — неба, асабліва начное, зорнае. Наш герой так і існуе — паміж вадой і небам, быццам дух хаосу да стварэння зямлі: тая ж бясконца туга, тая ж беспрасветнасць і самота. І агонь у гэтай паэтычнай сістэме становіцца сімвалам небяспекі, рызык, неспакою. Натуральна, ён узнікае якраз тады, калі размова ідзе пра жанчыну: дзе жанчына — там бяда.

Адзіны жаночы вобраз, які не мае дэманічнай афарбоўкі, — беражніца. Чаму — адказ проста: яна народжаная з вады. Да

яе паэт звяртаецца па дапамогу: «пахавай назаўсёды гора, / зберажы скарб душы», «натхненне з свайго сусвету / для мяне адшукай», «калі ў сэрцы жыцця малянак, / вір жыцця супакой» і, урэшце, галоўнае прызнанне: «калі хваля бяжыць залатая, / ачышчаюся я». Яно тым больш цікавае, што традыцыйна ачышчальным лічыцца агонь. Можна б было спісаць пераход гэтай функцыі да вады на ўплыў хрысціянскіх вобразаў, але нават пры наяўнасці анёлаў у вершах Рагнеда лірычны герой — відавочны язычнік.

Р. Малахоўскага называюць паэтам, які «працуе ў рэчышчы класічных літаратурных традыцый». І справа не ў тым, што ён «піша ў рыфму», якая паступова пераходзіць у разрад рудыментнаў, але, перададзім, у моцнай сувязі з прыродай. На любы стан душы ў яго знойдзецца адлюстраванне «прыроднае»: сум — дождж, цішыня — дыханне возера і пад. Магчыма, таму ў свой час ён і звярнуўся да кітайскай паэзіі, спрабаваў пісаць у традыцыйных для яе формах, пры гэтым застаючыся беларускім творцам да апошняй нервовай клеткі. Часам, праўда, у паэтычную тканку ўкліньваецца іншародны элемент — напрыклад, «астральныя шляхі», — але іншародныя яны і застаюцца.

З усіх паэтычных памераў Рагнеду найбольш пасуе трохстопны анапест. Прынамсі, у ім

думкі набываюць найбольшую яснасць, а радок — лёгкасць. Як толькі радок падаўжаецца, паўстае праблема: чым запоўніць прастору? Праблему гэтую Рагнед вырашае годна, але метафары немінуча становяцца цяжэйшымі, «паўнаводнымі»; яны прыгожыя, але ўжо не такія грацыёзныя. Хочацца, каб верш танцаваў, а ён ідзе мажым размераным крокам. У верлібрах такіх праблем не ўзнікае, і творы такой формы — самыя моцныя ў зборніку.

Паводле прызнання Рагнеда, у кнізе сабрана пяцьдзясят лепшых, на яго думку, твораў, а калі не лепшых, то любімых. Умоўна яны складаюць тры раздзелы: першы прысвечаны каханню, другі — радзіме, трэці — уласна паэзіі. Першы чытаецца з цікаўнасцю і лёгкім спачуваннем героя, маўляў, нічога, загляне сонца і ў тваё аконца. Другі — з цікаўнасцю і радасцю, бо ты пазнаеш і возера, і чараты, і валуны — адным словам, Беларусь; да таго ж, менавіта ў гэтых вершах паэзія, не разбаўленая туманамі пакут, набывае асабліваую моц. Трэці раздзел чытаецца з цікаўнасцю і ціхім сумам, і ён і падаецца крыху зацягнутым... Але галоўнае вы, напэўна, ужо заўважылі: кніга чытаецца з цікаўнасцю. Можна не прымаць песімістычнае бачанне свету, але свежы вобраз сустрэць заўжды прыемна.

Анастасія ГРЫШЧУК